

ĒRIHS MARIJA
REMARKS

**RIETUMU
FRONTĒ**
BEZ PĀRMAIŅĀM

Erich Maria Remarque
IM WESTEN NICHTS NEUES

ĒRIHS MARIJA
REMARKS

**RIETUMU
FRONTĒ**
BEZ PĀRMAIŅĀM

No vācu valodas tulkojis
Ģirts Bļodnieks

821.112.2-31

Re 524

Erich Maria Remarque

IM WESTEN NICHTS NEUES

Copyright © 1929 by New York University, successor-in-interest
to the literary rights of The Estate of the Late Paulette Goddard Remarque.
This edition published by arrangement with Mohrbooks AG Literary Agency
and Synopsis Literary Agency.

Vākam izmantots attēls © Stock.adobe.com / Mathew

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Ģirts Bļodnieks, 1984

© Mākslinieciskais noformējums, izdevums latviešu valodā, Apgāds Zvaigzne ABC, 2022
ISBN 978-9934-0-9636-5

Šī grāmata nevienu neapsūdz un neko neaplicina. Tā tikai stāsta par paaudzi, ko pazudināja karš, netaupīdams arī tos, kurus bija saudzējušas kaujas lauka granātas.

I

Mēs atrodamies deviņus kilometrus no frontes līnijas. Vakar mūs nomainīja; patlaban, pielikuši pilnu vēderu balto pupiņu ar vēršgaļu, mēs jūtamies paēduši un apmierināti. Pat vakariņu tiesai katram izdevies pievākt katliņu viruma; bez tam saņemta dubulta porcija desas un maizes – tas viss, protams, uzlabo omu. Tādi brīnumi sen nav redzēti: rotas pavārs, vīrs kā bullis ar tomātsarkanu galvu, pats uzplijas mums ar ēdamo; katram, kas pagadās tuvumā, viņš māj ar pavārnīcu un ielej pa krietnam smēlienam. Viņš ir pavisam izmisis, jo nezina, kā lai dabū tukšu savu “zupas lielgabalu”. Tjādens un Millers sadzenājuši pāris mutes bļodu un likuši piegāzt tās pilnas līdz malām – priekšdienām. Tjādens rosās aiz rijības, Millers – rūpēdamies par rītdienu. Kur paliek viss, ko sašķūrē iekšā Tjādens, mums ir mīkla. Tik un tā viņš ir tievs kā cērme.

Bet, galvenais, arī pīpējamā izsniegts divtik – katram desmit cigāri, divdesmit cigaretes un divas sloksnītes zelējamās tabakas. Tas jau ir kaut kas. Pret savu tabaku es iemainīju no

Katčinska cigaretes, tagad man ir četrdesmit smēķi. Dienai ar to pietiek.

Pie tam visi šie labumi, patiesību sakot, mums nemaz nepienākas. Tik devīgi prūši nav. Par to mums jāpateicas tikai pārpratumam.

Pirms divām nedēļām mūs nosūtīja uz priekšējām pozīcijām. Mūsu sektorā bija puslīdz mierīgi, un tāpēc sagādnieks, gaidīdams mūs atpakaļ, pieprasīja uztura daudzumu, kāds jāsaņem rotai, kurā ir simt piecdesmit vīru. Bet tieši pēdējā dienā sāka grandīt angļu tālšāvēja artilērija un grāva tik neganti, ka rota cieta lielus zaudējumus un pārnāca tikai astoņdesmit.

Mēs atgriezāmies naktī un tūlīt likāmies slīpi, lai vispirms, kā nākas, izgulētos; Katčinskim taisnība: tā karošana tik briesmīga nemaz nebūtu, ja pietiktu laika miegam. Ierakumos taču nepasūtīsi, un divas nedēļas ik reizi velkas ilgi.

Bija jau dienas vidus, kad sākām list ārā no barakām. Pēc pusstundas, paķēruši katliņus, mēs salasījāmies pie lauka virtuves, kura izgaroja patīkamu sātīga ēdiena smaržu. Priekšgalā, dabiski, nostājās paši ēdelīgākie: mazais Alberts Krops, gaišākā galva visā rotā un tāpēc vēl arvien tikai jefreitors; Millers Piektais, kurš nebeidz vazāt līdz skolai grāmatas un sapņo par eksternātu – pat viesuļugunī viņš kaļ fizikas likumus; Lērs, kurš uzauzdzējis kuplu bārdu un jūsmo par meičām no virsniēku bordējiem, – viņš ir gatavs apzvērēt, ka armijas pavēlniecība uzlikusi viņām par pienākumu valkāt zīda veļu un, pieņemot viesus kapteiņa vai augstākā dienesta pakāpē, vispirms iet vannā; ceturtais esmu es – Pauls Beimers. Visiem četriem mums ir deviņpadsmit gadu, visi četri mēs mācījāmies vienā klasē.

Cieši aiz mums drūzmējās mūsu draugi: Tjādens, izkāmējis atslēdznieks, tikpat vecs kā mēs un lielākais badgalis visā rotā – neēdis viņš ir plāns kā skals, bet paēdis uzblīst kā grūsna blakts; mūsu vienaudzis Haije Vesthūzs, kūdras racējs, kurš bez pūlēm

noslēpj saujā armijas maizes kukuli un vēl pajautā: “Uzminiet, kas man ir rokā!”; Deterings, zemnieks, kam prātā tikai paša saimniecība un sieva; visbeidzot, Staņislavs Katčinskis, mūsu pulciņa vadonis, sīkst, viltīgs un izmanīgs, gadus četrdesmit vecs, pelēku kā zeme seju, zilām acīm, nolaideniem pleciem un apbrīnojamu ožamo, ja gaisā briest kas nelabs, ja kaut kur rodas gardāks kumoss vai ja veicīgi jānolien malā. Mūsu pulciņš stāvēja rindas galvgalā pie paša “zupas lielgabala”. Mūs māca nepacietība, redzot, ka lutausis pavārs, neko nenoskārzdams, vēl nezina ko gaida.

Beidzot Katčinskis viņam uzsauc:

– Kas ir, Heinrih, taisi tak vaļā to buljona bodi! Pat aklam redzams, ka pupas ir mīkstas.

Uzrunātais snaudulīgi papurināja galvu.

– Lai sanāk visi.

Tjādens nosmīnēja.

– Visi jau ir klāt.

Apakšvirsnieks vēl arvien neko nenoprata.

– Tas jums patiktu gan. Kur tad ir pārējie?

– Tie šodien nebūs tavā maizē! Cits lazaretē, cits masu kapā.

Apjēdzis, kas noticis, resnis bija satriekts. Viņš sagriļojās.

– Un es vāriju simt piecdesmit vīriem!

Krops iegruāda viņam dunku sānos.

– Tad vienreiz dabūs kārtīgi paēst. Nevelc garumā, sāc!

Pēkšņi Tjādenam iešāvās prātā ģeniāla doma. Smailais peles ģīmītis atplauka smaidā, acis viltīgi samiedzās, vaigu gali rausījās. Viņš paspēra soli uz pavāra pusi.

– Paklau, vecais, tad jau maizi tu arī būsi saņēmis simt piecdesmit vīriem?

Apakšvirsnieks apstulbis pamāja ar galvu. Tjādens nogrāba viņu aiz svārku stūra.

– Un desas?

Tomātgalva pamāja atkal. Tjādenam iedrebējās žokļi.

– Un tabaku arī?

– Jā, visu.

Tjādens starodams pavērās apkārt.

– Velna milti, šito cūceni! Tas viss taču jāsaņem mums! Tad jau iznāk – pag! – nuja, katram iznāk akurāt dubulta deva!

Bet Tomāts atžirbis pavēstija:

– Nekā nebija!

Tagad sarosījāties arī mēs un spiedāties viņam tuvāk.

– Kāpēc, gnīda tāds? – pajautāja Katčinskis.

– Tāpēc ka astoņdesmit nav simt piecdesmit.

– To mēs vēl redzēsim! – norūca Millers.

– Labs ir, zupu es izsniegšu, bet maize un viss pārējais pieņākas tikai astoņdesmit vīriem, – tiepās Tomāts.

Katčinskis kļuva pikts.

– Tev laikam apnicis vārīt putru? Uzturu tu saņēmi otrajai rotai, nevis astoņdesmit vīriem, un beigta balle! To tu izdalīsi. Otrā rota esam mēs!

Mēs grasījāties ņemt šo tipu aiz dziesmas. Neviens viņu lāgā necieta, jau vairākas reizes viņa vainas dēļ ēdienu ierakumos saņēmām ar lielu novēlošanos un pavisam atdzisušu, tāpēc ka, lidojot vienai otrai granātai, viņš ar savu katlu palika kaut kur pusceļā un mūsējiem bija jāmēro nesalīdzināmi garāks ceļš nekā pārējo rotu ēdiena nesējiem. Tad jau Bulke no pirmās bija pavisam cits puika. Lai arī druknāks par kāmi ziemas guļā, viņš, ja vajadzīgs, pats atstiepa savus podus līdz priekšējai līnijai.

Mēs bijām īstajā jutoņā un noteikti sadotu pavāram pa mizu, ja tieši tobrīd neuzrastos rotas komandieris. Pavaicājis, kas par lietu, rotnieks domīgi nosacīja:

– Jā, vakar mums bija lieli zaudējumi.

Tad viņš ielūkojās katlā.

– Bet pupas, rādās, ir gardas.

Tomāts pamāja ar galvu.

– Tautos vārītas, ar gaļu.

Leitnants uzmeta mums skatienu. Viņš zināja, ko mēs domājam. Viņš zināja arī vēl šo to citu, jo virsnieka godā bija ticis mūsu vidū – rotā viņš ieradās kā apakšvirsnieks. Vēlreiz pacēlis vāku un paostijis ēdienu, viņš aiziedams sacīja:

– Atnesiet arī man vienu šķīvi. Bet uzturu izdalīt visu! Mums tas noderēs.

Tomāts muti vien noplātīja. Tjādens lēkāja viņam apkārt kā negudrs.

– Tev laikam gabals nokritis? Iztaisās vai par pašu intendantu! Sāc dalīt, vecais speķa ķemsi, un skaties, ka nekļūdi!

– Ej kārties! – nošķinās Tomāts.

Viņš vai plīsa aiz dusmām; viņa prātam tas nebija aptverams, viņš vairs netika gudrs, kas darās pasaulē. Un, it kā gribēdams parādīt, ka viņam par visu nospļauties, pats uz savu galvu papildus izsniedza pa pusmārciņai mākslīgā medus.

Diena tik tiešām ir izdevusies. Pat pasts ir pienācis, gandrīz katrs saņēmis divas trīs vēstules un avīzes. Lēnā gaitā mēs dodamies uz pļavu aiz barakām. Krops pasitis padusē tukšas margarīna mucas vāku.

Pļavas malā pa labi atrodas liela ateja – pamatīga apjunta būda. Tiesa, tā noder tikai jauniesauktajiem, kas vēl neprot no katras lietas gūt kādu labumu. Mēs esam izvēlīgāki. Pļavā, proti, tam pašam nolūkam izvietotas nelielas kastes. Tās ir četrstūrainas, tīras, no dēļiem sanaglotas, gar malām slēgtas, ar nevainojami ērtu sēžamo. Kastes ir pārnēsājamas – sānos tām pierīkoti rokturi.

Mēs sabīdām trīs kastes puslokā un omulīgi apsēžamies. Pāies vismaz stundas divas, pirms mēs atkal sliesimies kājās.

Es vēl atceros, kā mēs, tikko iesaukti, kautrējāmieš lietot kazarmu kopējās atejas. Durvju tām nav, divdesmit vīri sēž cits

citam blakus kā vagonā. Pietiek uzvest skatienu, lai redzētu visus, – tā nu tas ir, zaldātam vienmēr jājūt, ka viņu uzrauga.

Pa šo laiku mēs esam iemācījušies daudz ko, ne tikai pārvarēt to kautrības mazumiņu. Pamazām daudz kas mums kļuvis ierasts.

Te, zem klajas debess, tā būšana ir tīrā bauda. Es nesaprotu vairs, kāpēc agrāk par šīm lietām bija kaunīgi jāklusē, tās taču ir tikpat dabiskas kā ēšana un dzeršana. Varbūt par to vispār varētu nerunāt, ja tam mūsu vidū nebūtu tik liela loma un tieši mums tas neliktos tik neierasti, – pārējiem tas viss jau sen ir pats par sevi saprotams.

Kuņģa darbībai un gremošanai kareivis pievērš daudz lielāku uzmanību nekā jebkurš cits. Trīs ceturtdaļas viņa vārdu krājuma aizgūtas no šīs sfēras, un tiklab lielas liksmes, kā arī dziļa sašutuma izpausmei šie aizguvumi piešķir īpaši sulīgu nokrāsu. Nav citu iespēju izteikties tik īsi un trāpīgi. Mūsu ģimenēm un skolotājiem būs ko pabrīnīties, kad mēs pārnāksim, toties šeit tā runā visi.

Mūsu acīs šīs vajadzības, kuras gribot negribot jākārto, citiem redzot, atguvušas savu nevainību. Pat vairāk – tās kļuvušas mums tik pašsaprotamas, ka omulīga atvieglošanās tiek vērtēta tikpat augstu kā, teiksim, nekļūdīga un nešaubīga lielā spēle bez četriem skatā¹. Ne jau velti visādas tērgavas armijā sauc par “ateju pļāpām”, zaldātam tās aizstāj kafijas klačas, bet atejas pašas – ierasto krogus galdu.

Sēdēdami uz savām kastēm, mēs jūtamies labāk nekā greznā, baltām flīzēm izliktā tualetē. Tur, augstākais, valda tīrība, toties šeit ir skaisti.

Brīnišķīgas ir šīs bezrūpīgi aizvadītās stundas. Pāri mums plešas zilais debesjums. Pamalē, saules apspīdēti, šūpojas dzeltenī

---

¹ Skats – vācu kāršu spēle. Lielā spēle bez četriem – solišanas un izspēles variants skatā. (*Tulk. piez.*)

aerostati un paceļas balti šrapneļu mākonīši. Reizēm gaisā uzšaujas veseli šāviņu kūliši – tur zenītnieki tramda kādu lidaparātu.

Tik tikko sadzirdamā frontes dunoņa izklausās pēc tāla negaisa ducināšanas. Pat kameņes, aizlidodamas mums garām, dūc skaļāk.

Un pļava visapkārt ir vienos ziedos. Liegā vēsmā notrīs zāles skaras, maigu, siltu novasaras vējpūsma nesti, šurpu turpu lido balti tauriņi, mēs lasām vēstules un avīzes un smēķējam, noņemam cepures un noliekam tās sev blakus, matos mums rotājas vējš, rotājas ar mūsu vārdiem un domām.

Liesmaini sarkanu zīda magoņu vidū balto trīs kastes.

Mēs novietojam margarīna mucas vāku uz ceļgaliem. Tas mums noder par galdu skata spēlei. Krops paķēris līdzī kārtis. Pēc katras “atklātās nulles” partijas mēs izspēlējam vienu “pārbīdītā ramša” partiju¹.

No barakām atlido harmoniku skaņas. Brīžiem mēs noliekam kārtis pie malas un uzlūkojam cits citu. Tad viens vai otrs saka: “Puikas, puikas...” – vai arī: “Šito reizi varēja iziet greizi,” – un mēs uz brīdi nogrimstam domās. Mūs pārņēmušas kādas stipras, aizturētas jūtas, un visi saprot, ka vārdi šeit ir lieki. Viegli varēja gadīties, ka mēs šodien vairs nesēdētu uz šīm kastēm, – trūka sasodīti maz. Un tieši tāpēc viss liekas tik neparasts un jauns – gan sarkanās magones un sātīgais ēdiens, gan cigaretes un vasaras vējš.

– Vai kāds no jums vēl ir redzējis Kemmerihu? – jautā Krops.

– Viņš guļ Svētā Jāzepa hospitālī, – es saku.

Pēc Millera domām, viņam ir sašauts augšstilba kauls, viņš tātad tiks uz mājām.

---

¹ “Atklātā nulle” – skata izspēles variants. “Pārbīdītais ramšs” – skata paveids. (*Tulk. piez.*)

Mēs nolemjam pēcpusdienā apciemot draugu.

Krops izņem no kabatas vēstuli.

– Man jānodod jums sveicieni no Kantoreka.

Mēs iesmejamies. Millers nomet cigareti un saka:

– Man gribētos, lai viņš būtu šeit.

Kantoreks bija mūsu klases audzinātājs, bardzīgs vīrelis garos, pelēkos svārkos un ar peles seju. Pēc auguma viņš atgādināja apakšvirsnieku Himmelštosu, “Klosterbergas briesmoni”. Vai tas, starp citu, nav savādi, ka maza auguma cilvēki nereti ir visu pasaules nelaimju cēlonis? Viņi ir nesalīdzināmi rosīgāki un neiecietīgāki par garajiem. Es vienmēr esmu piesargājies nokļūt vienībās, kuras komandē sīkaļas; parasti tie ir sasodīti izdzinēji.

Vingrošanas stundās Kantoreks tik ilgi ņēmās mūs vārdot, līdz visa mūsu klase viņa vadībā ieradās aprinča komandantūrā un brīvprātīgi pieteicās armijā. Man vēl ir atmiņā, kā viņš, zibsnijot brillu stikliem, uzlūkoja mūs un saviļņotā balsī jautāja:

– Jūs taču nāksiet man līdzi, draugi?

Šiem audzinātājiem ceļu jūtu nekad nav trūcis, ar tām viņi svaidās kā ar siknaudu. Taču toreiz mēs daudz par to nedomājām.

Viens no mums, tiesa, minstinājās un negribēja doties līdzi. Tas bija Jozefs Bērns, miermīlīgs resnītis. Galu galā viņu pieļauza, pretējā gadījumā viņam dzīves tik un tā nebūtu bijis. Daži, iespējams, domāja tāpat kā viņš, bet palikt malā neviens neuzdrīkstējās, jo tolaik ātri vien varēja gadīties, ka pat paša vecāki nosauks tevi par glēvuli. Cilvēkiem diemžēl nebija ne mazākās sajēgas par to, kas mūs visus gaidīja. Prātīgāki par citiem, taisnību sakot, bija nabagie un vienkāršie ļautiņi, viņu uztverē karš no sākta gala bija nelaime, labāk situētie toties liksmoja kā negudri, lai gan tieši viņiem būtu bijis jāsaprot, kādas tam visam būs sekas.

Katčinskis apgalvo, ka tur vainojama izglītība, tā pataisot cilvēku glupu. Un Kats nemēdz runāt tukšu.

Dīvainā kārtā Bērnis krita viens no pirmajiem. Kādā uzbrukumā viņš dabūja lodi acī, un mēs atstājām viņu kaujas laukā, domādami, ka viņš ir miris. Paņemt viņu līdzī mēs nepaguvām, jo mums bija steigšus jāatkāpjas. Pēcpusdienā pēkšņi izdzirdām kliezienus un ieraudzījām, ka viņš kustas. Viņš vienīgi bija zaudējis samaņu. Neko neredzēdams un ciezdams mežonīgas sāpes, Bērnis neslēpās, un pretinieks nošāva viņu, pirms mēs paguvām pierāpties un ievilkt viņu tranšejā.

Saistīt notikušo ar Kantoreku, protams, nevar – tad jau pasaulei gals būtu klāt, ja to sauktu par noziegumu. Tādu Kantoreku bija tūkstošiem, un viņi visi nešaubīgi ticēja, ka sev izdevīgā veidā kalpo vispārības interesēm. Bet tieši tāpēc viņi mūsu acīs ir bankrotējuši.

Mūs, astoņpadsmit gadus vecus zēnus, viņi bija aicināti ievadīt pieaugušo dzīvē, darba, pienākuma un kultūras pasaulē, nākotnes progresa ceļā. Reizēm mēs uzjautrinājāmies par viņiem, centāmies nest viņus cauri, taču sirds dziļumos ticējām viņiem. Ar autoritātes jēdzienu, kuru viņi mūsu acīs pārstāvēja, mums saistījās priekšstats par dziļākām zināšanām un augstāku cilvēcību. Bet, līdzko mēs ieraudzījām pirmo kritušo, no šīs autoritātes nekas vairs nepalika pāri. Bijām spiesti atzīt, ka jaunā paaudze ir krietnāka par veco; tā pārspēja mūs vienīgi mākā bārstīties ar frāzēm un prasmē izlocīties. Pirmā viesuļguns atklāja mums, ka esam maldījušies, un satrieca pasaules uzskatu, kas mums bija sludināts.

Kamēr viņi vēl arvien rakstīja un kulstīja mēli, mēs jau bijām redzējuši lazaretēs un mirējus; kamēr viņi nebeidza apgalvot, ka nav nekā dižāka par kalpošanu valstij, mēs jau zinājām, ka nāves bailes ir stiprākas. Sapratuši to, mēs nekļuvām nedz par dumpiniekiem, nedz dezertieriem, nedz glēvuļiem – pēc šiem

vārdiem viņi kabatā nelīda –, mēs mīlējām dzimteni tikpat kvēli kā viņi, un, ejot uzbrukumā, drosmes mums netrūka, bet mēs bijām saskatījuši atšķirību starp viņiem un sevi, mums pēkšņi bija atdarījušās acis. Un mēs redzējām, ka no viņu pasaules nekas nav palicis pāri. Pēkšņi bijām vieni, briesmīgi vieni, un mums pašiem bija jātiek galā ar visu.

Dodoties apciemot Kemmerihu, mēs paņemam līdzī viņa mantas; tās viņam ceļā noderēs.

Lazaretē valda rosība; kā vienmēr, te ož pēc karbola, strutām un sviedriem. Barakās ar daudz ko ir aprasts, bet šeit tomēr var kļūt nelabi. Mēs taujājam pēc Kemmeriha; viņš guļ vienā no palātām un veras mums pretī ar vāra prieka izteiksmi bezpalīdzīgi satrauktajā sejā. Kamēr viņš bijis bez samaņas, viņam nozagts pulkstenis.

Millers krata galvu.

– Es tev vienmēr esmu teicis, tik labu pulksteni neviens līdzī neņem.

Millers ir mazdrusku netaktisks un paštaisns. Citādi viņš pievaldītu mēli, jo katram taču redzams, ka Kemmerihs dzīvs šo palātu neatstās. Kāda tam nozīme, vai viņš dabūs vai nedabūs rokā savu pulksteni, – augstākais, to varētu aizsūtīt uz mājām.

– Nu, kā tu jūties, Franc? – jautā Krops.

Kemmerihs nokar galvu.

– Var iztikt, tikai sasodīti sāp kāja.

Mēs uzmetam skatienu gultai. Kāja ievietota augstā stieplu pinuma šīnā, un virsū uzklāta bieza sega. Es neuzkritoši iesperu Milleram pa stilbu; viņš vēl ņems un izmuldēs, ko mums gaitenī pateica sanitāri: Kemmeriham kājas vairs nav. Tā ir amputēta.

Izskatās viņš briesmīgi – dzeltenī pelēks, un vaibstos vīd svešādā izteiksme, kas mums tik labi zināma, jo redzēta neskaitāmas

reizes. Būtībā tā nav izteiksme, tās ir vairāk pazīmes. Zem ādas vairs nepulsē dzīvība, no turienes tā padzīta un trīsuļo mata galā, bet no iekšienes sev ceļu lauž nāve – acīs tā jau valda. Te nu guļ mūsu klasesbiedrs Kemmerihs, ar kuru kopā mēs vēl nesen cepām zirga gaļu un sarāvušies tupējām granātas izrautā bedrē, – vēl tas ir viņš, un tomēr tas vairs nav viņš – saplūdis, neskaidrs kļūvis viņa tēls kā fotogrāfa platē, uz kuras steigā izdarīti divi uzņēmumi. Pat balss kļuvusi neskanīga.

Es atceros, kā mūs izvadīja uz fronti. Viņa māte, labsirdīga, apaļa sieviete, atveda dēlu uz staciju. Viņa raudāja bez mitas, no asarām seja viņai bija gluži pietūkusi. Kemmerihs kaunējās, jo māte it nemaz nespēja valdīties, viņa taisni vai izplūda taukos un asarās. Man no viņas nebija glābiņa, atkal un atkal viņa saņēma mani aiz rokas un žēlabaini lūdza pieskatīt Francu. Viņam tik tiešām bija bērna seja un tik mīksti kauli, ka, nostaiģājis mēnesi ar karavīra mugursomu plecos, viņš iedzīvojās plankanajā pēdā. Kā lai karā pieskata otru!

– Nu tu tiksī uz mājām, – saka Krops, – atvaļinājumu tu gaidītu vēl trīs četrus mēnešus.

Kemmerihs pamāj ar galvu. Es izvairošos paskatīties uz viņa rokām – tās ir kā no vaska. Zem nagiem patvērušies ierakumu dubļi, tie ir zilganmelni kā inde. Man ienāk prātā doma, ka nagi turpinās augt pēc Kemmeriha nāves, augs vēl ilgi it kā spocīgi pagraba stādi. Es redzu pavisam skaidri: nagi sagriežas liki kā korķviļķi, aug un aug, un aug arī mati uz trunošā galvaskausa kā zāle labā zemē, gluži kā zāle, – kā gan tas iespējams?...

Millers pieliecas.

– Franc, mēs atnesām tavas mantas.

Kemmerihs pamet ar roku.

– Nolieciet zem gultas!

Millers dara, kā viņam likts.

Kemmerihs atkal ierunājas par pulksteni. Tiesi nu gudrs, kā lai viņu nomierina, nemodinot aizdomas!

Novietojis mantas pagultē, Millers izslējās, turēdams rokā apavu pāri. Tie ir lieliski angļu lidotāju zābaki, izgatavoti no mikstas, dzeltenas ādas, stulmi sniedz līdz ceļgaliem un līdz pašai augšai ir aizsaitējami, – tādiem gribētāju netrūkst. Millers par tiem ir sajūsmā, viņš piemēra tos pie savām izvazām un jautā:

– Franc, zābakus tak tu līdzī neņemsi?

Mums visiem trijiem iešaujas prātā viena un tā pati doma: pat tad, ja Francs atlabtu, viņš valkātu tikai vienu zābaku, šie apavi viņam tāpat būtu lieka greznība. Pašreizējā situācijā vai sirds aptekas, iedomājot vien, ka tie paliks šeit, jo sanitāri, protams, tos nospers, līdzko viņš būs miris.

Millers atkārti savu jautājumu:

– Vai tu neatstāsi tos šeit?

Kemmerihs vilcinās. Zābaki ir viņa lepnums.

– Mēs taču varam mainīties, – ieminas Millers, – te, frontē, šitā manta noder.

Bet Kemmerihs nav pierunājams.

Es uzminu Milleram uz kājas; negribīgi viņš noliek stulmeņus atpakaļ pagultē.

Brīdi patērzējuši, mēs atvadāmies.

– Turies, Franc!

Es apsolu Kemmeriham, ka rīt atnākšu atkal. Apciemot draugu solās arī Millers; viņam neiziet no prāta saišu zābaki – tos nedrīkst izlaist no acīm.

Francs vaid. Viņam ir drudzis. Gaitenī mēs apturam kādu sanitāru un lūdzam viņu Kemmeriham izdarīt injekciju.

Viņš atsakās.

– Mums vajadzētu mucām morfija, ja gribētu to dot katram.

– Tu laikam pakalpo tikai virsniekiem, – dzeļ viņam Krops.
Es aši iejaucos un iespēju sanitāram sauļā cigareti. Viņš paņem to. Tad es jautāju:

– Vai tev vispār ir tiesības izdarīt injekcijas?

Viņš jūtas aizskarts.

– Ko jūs jautājat man, ja neticat.

Es iespēju viņam sauļā vēl dažas cigaretes.

– Izdari mums to patikšanu.

– Labs ir, – viņš nosaka.

Krops dodas viņam līdz, jo neuzticas sanitāram un grib visu redzēt pats savām acīm. Mēs paliekam gaitenī.

Millers atkal piemin zābakus.

– Man tie būtu kā uzlieti. Šajās laivās man kājas ir vienās varžacīs. Kā tu domā, vai viņš izvilks līdz rītam, kamēr mums beigsies dežūra? Ja viņš atstās šo pasauli naktī, mums zābakus neredzēt.

Atgriežas Alberts.

– Kā jums liekas? – viņš jautā.

– Ar viņu ir cauri, – atbild Millers, pielikdams sarunai punktu.

Mēs dodamies atpakaļ uz savām barakām. Es domāju par vēstuli, kas man rīt būs jāraksta Kemmeriha mātei. Man salst, es labprāt iemestu glāzi degvīna. Millers košļā ceļmalā norautu smilgu. Mazais Krops pēkšņi nomet cigareti, nikni mīda smēķa galu kājām un, izbiedēti un mulsi atskatījies, murmina:

– Sasodīta, sasodīta būšana!

Labu laiku mēs ejam klusēdami. Krops ir nomierinājies, mēs zinām, tas bija frontes uzbudinājums, savu reizi tas uznāk katram.

– Ko tad īsti Kantoreks tev raksta? – Millers jautā Kropam.
Alberts nospurdzas.

– Mēs esot dzelzs jaunatne.

Mēs visi trīs palaižam īgnu smieklu. Krops lādas; viņš ir priecīgs, ka var izgāzt dusmas.

Jā, tā viņi domā, tā domā visi šie neskaitāmie Kantoreki! Dzelzs jaunatne. Jaunatne! Nevienam no mums nav pilni divdesmit. Bet vai esam jauni? Jaunība? Tas viss sen pagājis. Mēs esam veci cilvēki.